

INAKAMMA N'EMUME OJI N'OKO

Nneke Charles Azubuiké

Department of Igbo, African and Asian Studies,
Nnamdi Azikiwe University, Awka

Abstract

In this write-up, the ritual ceremony of Oko people of Oshimili South in Delta State which is the observance on kolanut with six or seven lobes is surveyed. The write-up is provoked as a result of gifts offered to the person who killed a livestock with which the ritual ceremony is observed by Oko people. The objective of the write up is to highlight the ritual observance of Oko on kolanut with six or seven lobes in order to broaden the scope of kolanut lore of Igbo. Some of the archetypal statements accompanying kolanut and its presentation are also analyzed. The main source of data in this essay is from observation, oral interview as well as library materials. In the final analysis, the finding revealed that six-lobed kolanut brings about a small feast in Oko, while the seven-lobed kolanut attracts a big ceremony with livestock to be killed for its ritual observance. The presenter of the kolanut and the person who killed the livestock for the feast are offered gifts by the people and the entire community in case of the kolanut with seven lobes. The gifts offered to the person who killed the livestock for the feast is known as encouragement of knife - Inakamma. In conclusion and as a way of suggestion, students and researchers in the Igbo language are advised to embark on researches in various communities in Igbo on their ritual observance on kolanuts of the above category. Hence it would help to organize a comprehensive literature on kola lore of Igbo.

Okwu Mmalite

Nnyocha a lebara anya n'emume ndi Oko nke bu obodo di n'Ochichi Ime Obodo Oshimiri South na Delta State, na-emere oji gbara ibe isii ma o bu asaa. Emume oji gbara ibe isii na asaa n'Okoko bu nnkwu emume kwesiri ka ohanaze mata di ka otu n'ime omenala Igbo. Oji bu mkpuru osisi gazuru Igbo onu, mana emume a na-emere ya di iche iche na mpaghara di iche iche n'ala Igbo. O bu nke a mere na o di mkpa ka ohanaze mata etu ndi Oko si eme emume oji gbara ibe isii ma o bu asaa. Oko, o na-aburu ha nnkwu ihe onu mgbe obula oji gbara ibe isii ma o bu asaa putara n'otu oge ma o bu n'amuma iche oji ha. Oji gbara ibe isii bu nke putara ihe? n'emume ha na-emere ya. Ha na-egosiputa onu na obiuto ha, nke si na nkwenye ha na oji gbara ibe isii bu mbido eze oji. Echiche di etu a, putara ihe na nkwenye ha na oji gbara ibe isii na-egosiputa uba nke mmadu na akunauba.

Oji gbara ibe isii, na-aburu ha ihe onu, o bu nke a mere na oge obula a wara ya ha na-emere ya emume. Nkwenye di etu a ka ha ji ekwu na ihe ma o bu onye e ji maka ya chee oji ahụ buteere onye chere ya ihuoma. N'ih i nke a onye chere oji ahụ aghagh iji ego ma o bu ihe obula aka ya ruru, wee gosiputa obiuto ya ma o buru na o nweghi ike igbu okuko.

Ma na mgbe obula oji gbara ibe asaa n'Okoko, o bu iwu na onye chere oji ahụ ga-eji okuko wee mee emume iji gosi obiuto ya. O bu emume oji gbara ibe asaa bukarisi nnkwu emume a na-emere oji n'Okoko. Emume a a na-emere oji gbara ibe asaa, si na nkwenye ha na oji gbara ibe asaa bu oji mmuo. N'ih i nke a o kwesiri na onye o biakwutere ga-eji okuko wee mee emume ya. O bu n'ih i nke a, mere na mgbe obula a wara oji ibe asaa n'Okoko, a na-eji eriri ekechie ya ma o buru na onye chere ya enweghi ike izuta okuko a a ga-eji mee emume ya. N'onodu a, ga-eweta oji ozoo waa nke ndi no ebe ahụ ga-ata, ma na ubochi onye chere oji ahụ zutara okuko maka emume a na-emere oji gbara ibe asaa, ka a ga-awa ya.

Ka o siladi, onye ma o bu ndi e cheere oji ahụ gbara ibe asaa, kwesiri ino n'emume ahụ, ubochi obula onye chere ya kanyere ya ma o buru na-erighi oriri ya ozigbo. Ma na mgbe ufodu, o na-abu ihe siri ike ime ka mmadu niile ma o bu onye e chere oji ahụ noro n'emume ya. Ma na nke a agaghị eme ka onye chere oji ahụ ghara imezu omenala di n'ebe oji gbara ibe asaa di. Ndi Oko na-eme emume a n'uzo puru iche, n'ihu na ha kwanyere na o bu obara ka mmuo na-eri. O bu nke a mere na e ji ihe nwere obara eme emume a. N'oriri na onnunu e ji eme emume oji gbara ibe asaa, ndi mmadu na-enye aka etu ha nwere ike ji mee ka onodu wee na-aga n'ihu. Ha na-eme nke a site n'inye onye chere ya nkwado n'uzo di iche iche site n'iweta mmanya na ego.

Ka emume na-aga n'ihu, okpobu no n'etiti ha ga-amalite ima mbem iji gosi obiutu ha, n'ihu na oji ahụ mere ka mmuo oma bata n'ulo onye ha no be ya. O bu kwa n'ime otu emume ahụ, ka a na-ekere onye gburu okuko e ji eme emume ahụ ma na-enye ya ihe onyinye di iche iche. Ihe onyinye ndi a, na ego a na-enye onye gburu okuko ma o bu ewu e ji eme emume ahụ ka na-akpo "inaka mma." Onyinye a na-enye onye gburu anu e ji eme emume oji gbara ibe asaa ka e ji aja ya ike n'ihu na o gburu ihe were ndu. Maka na o bu nkwenye ha na o bu onye gburu anu e ji eme emume ahụ, megheere uzo mmuo a na-emere emume a si bata n'ulo onye chere oji ahụ.

Ihe ndi ozo mejuputara edemede a, bu okwu ufodu putara ihe n'emume oji n'ala Igbo. Okwu ndi ahụ gunyere: "oji ruo ulo, o kwuo onye chere ya", "onye wetara oji wetara ndu," "oji eze, di eze n'aka", "oji na-aso okwu," "oji Igbo anaghi anu asusu mba ozo", "oji ezughi oha bu na mbo adighi n'isiaka", "oji abughi nri, ma na onye e kenyeghi ya na-aju ese ya", "Chineke ita oji n'otu ka anyi taa n'ibe", "oku okenye gunyere nwata n'aka anaghi eregbu ya", na "ihiwe oji isi ma o bu imawa oji akwa". N'ikpeazu a riroro umuakwukwo na ndi na-eme nchocha ka ha bagide nchocha n'emume di iche iche ndi obodo di iche iche na-emere oji di ka ibe olee o gbara si di.

Gini bu Oji?

Ndi mmadu na ndi odee kowara oji n'uzo di iche iche. Ihe ha kwugara banyere oji gunyere ndi a: Idigo (2010:18) si na aha a bu "Oji" si na nkowa Eri nyere mkpuru osisi ahụ na-eme ka ahụ gbasie mmadu ike, ma mee ka o di gara gara. O si, "O na-eme ka ahụ jia aji". Ma juo ha ma o jigokwa ha ahụ aji ka ha tachara ya. O bu site na nkowa na ajuju ahụ ka okwu bu "Oji" si puta. O gara n'ihu kwuo na otutu odee huru okwu ahụ bu oji di ka aha ichafu okwu a bu, "Odinala Jikotara Igbo" – Oji. N'otu echiche ahụ, Idigo (2002:18) kwuru na mmalite onodu oji n'omenala Igbo taa, si n'aka Eri bu nna mutara Igbo niile. O gara n'ihu kwuo na o bu otu oge n'ime ubochi ise o noro n'ahia nta, o bu naani mkpuru osisi ka o na-ata ka o tara mkpuru osisi nyere ya ume, ma mee ka ura ghara itu ya. O ghooro otutu mkpuru osisi ahụ laa n'ulo ya, n'ihu na o chere na mkpuru osisi ahụ kwesiri ka a na-akwanyere ugwu, ma na-enye ya nsopuru.

Anedo (2009:212) di ka o di n'Ogbalu (1979) si na oji na-egosi obioma mmadu were n'ebe ibe ya no, ma o bu n'ebe chi ya no. Nke a mere na o bu oji bu ihe izizi a na-ago n'emume obula n'ala Igbo. N'otu aka ahụ, Ubesie (1987) kowara na otu omenala obodo niile na-eme, bu inye mmadu oji ma onye ahụ bia na be ya, nke na oji ekwesighi ikoko n'ulo onye Igbo n'oge gboo. O bu n'echiche di etu a, ka Okodo (2003:176) di ka o di n'Orji (1999) ji ziputa na tutu ndi ocha abia na ndi Igbo were oji ka oke ihe mere na ugwu na nsopuru a na-akwanyere ya enweghi osisi ozo a na-enye ya. N'echiche di etu a, Okodo (2003:176) kwuru na oji na-aputa n'emume niile onye Igbo na-eme. E ji ya ehunyere Chineke ekpere, nke na oge obula o choro ikpe ekpere o were ya. N'otu aka ahụ, Oputa (2007) si na oji bu mkpuru osisi e ji egosi obioma, udo, obiocha, na nke e ji achota ihuoma n'aka Chineke. E ji oji ariota amara n'aka Chineke na mmadu. E ji oji anabata ndi ma o bu onye obia. O bu kwa ya ka e ji

ago ofo ndu ma na ario ihe oma di iche iche. Nke putara ihe n'okwu a bu na onye wetara oji, wetara ndu.

Na nkowa nke ya, Nneke (2007) kwuru na oji bu mkpuru osisi puru iche Chineke huru n'anya nke ukwu. O bu nke a, mere na naani oji, bu mkpuru osisi mmadu ji ehunyer Chineke na mmuo di iche iche ofufe. Onodu oji na mmekorita mmadu na ibe ya putara ihe na ndu ndi Igbo. Nke a mere na o dighi emume ndi Igbo na-eme oji agaghi ano n'isi ya. N'ih ya onye kporo oji eze mkpuru osisi ekwuhieghi onu. N'otu aka ah, Udealo (2007) si na oji Igbo bu oji ndi gbara ibe ato wee ruo n'ibe isii, asaa maobu karia. Oji bu mkpuru osisi nwere onodu di elu na ndu ndi Igbo, nke na oji na onodu ya n'omenala Igbo, bu a hughi ete ma e teghi nkwa. N'okwu nke ya, Ekweocha (2007) kwuru na oji bu mkpuru osisi ndi Igbo na-enye nsopuru n'ebe o di ukwu, n'agbanyeghi na o bu ndi Yoruba ka a mara na-ako ya nke ukwu, ndi Awusa na-ata ya ata, ebe ndi Igbo na-akwanyere ya ugwu. O bu n'echiche di etu a, ka Nwakonuche (2007) ji kwuo na oji bu eze mkpuru osisi, n'ih na o bughu uto ka o na-ato, nke o na-abu ibu ka o buru. O bukwaghi mma ka oji mara karia mkpuru osisi ndi ozo, mere na Chineke nwere ihuoma n'ebe o no. O bu ihuoma a Chineke nwere n'ebe oji di, ka ndi Igbo ji akwanyere ya ugwu ma na-sopuru ya na ndu ha. Nke a mere na o bu naani oji ka mmadu na Chineke ji enwe mmekorita, werekwa ya na-egosi nnabata na obiocha n'etiti mmadu na ibe ya.

Okwu Okonkwo (2007) dabara n'otu echiche ah banyere oji, nke na o kwuru na o bu isi mbido na isi njedebe n'omenala Igbo. O nweghi mkpuru osisi ozo e ji eme emume n'ala Igbo ma e wezuga oji, n'ih na o buru na o dighi n'emume, ah o gaghi adi ire n'etiti ndi Igbo. O bu n'ih nke a, ka Anedo (2009:209) ji kwuo si, "Oji enweghi uto di ka mkpuru osisi ndi ozo, ma bia buru nnukwu ihe na ndu ndi Igbo karia mkpuru osisi ndi ozo" N'echiche di etu a, Ekwealor (2010) kwuru na oji Igbo bu oji ndi Igbo na-atakari nke na ha ji ya eme mmemme di iche iche. Udechukwu (2010:22), n'aka nke ya, ziputara echiche bu na oji di nnukwu mkpa na ndu ndi Igbo. O si na ezigbo onye Igbo agaghi ahapu ulo ya gaa ebe obula n'ututu, ma o wagh oji, wee rio nchedo na ihe niile mara mma n'aka arusi na ndiichie. Ka o siladi, odee a huru oji na ndu ndi Igbo, di ka ete e si eje be nkwa n'emume odinala Igbo.

Inakamma n'Emume Oji n'Ok

O di mkpa na a kowaraa ohanaze na emume oji anyi bu n'uche bagide edemede nchoputa, abughi oji na uru o bara. Kama o bu ihe banyere emume ndi Oko na-eme mgbe obula oji gbara ibe isii ma o bu asaa, di ka nkwenye, na nsirihundu ha si di. Emume oji n'Ok aputaghi na o were mkpuru osisi ozo ndi Oko ji eme ihe ndi ah ndi Igbo ji oji eme, kama na ha na-akwanyere ya ugwu, na nsopuru n'uzo puru iche. Ugwu na nsopuru ha na-akwanyere oji na-putakari ihe n'emume oji gbara ibe isii na asaa. O bu n'echiche di etu a, ka Okodo (2003:179) ji kwuo na emume oji bu nke a na-eme n'uzo di iche iche n'obodo di iche iche, ma buru nke o bu ndi anya ruru ala n'omenala ha na-eme ya. O bu n'echiche di etu a, ka o ji di mkpa na edemede a gbara n'anwu, ihe banyere etu ndi Oko si eme emume oji gbara ibe isii, na asaa.

"Inakamma" putara ihe n'emume oji gbara ibe isii ma o bu asaa n'Ok, nke na o nwere onodu na ohere puru iche. Inakamma bu onyinye afo ofufo ndi mmadu na-enye nwoke gburu okuko ma o bu ewu e ji eme emume na oji gbara ibe isii ma o bu asaa. Onyinye di etu a, gunyere ego, mmanya ndi mmadu na-enye iji gosi obiocha ha n'ebe onye gburu anu e ji eme emume ah no. Ha na-enye ya ihe ndi a n'ih obi o kara wee gbuo ihe were ndu. Omume di etu a, si na nkwenye ha na o bu onye gburu anu e ji eme emume ah, meghere uzo mmuo oma oji gbara ibe asaa gbara ama na o batara n'ulo onye chere oji ah. Etu ndi Oko si eziputa inakamma putara ihe n'okwu ndi Igbo na-ekwu, na "e kelee onye gburu okuko, o hu kwaa ewu o gbuo". Maka na ndi Igbo bu ndi na-enwe mmasi n'ija mmadu ibe ha ike n'ih obula o na-eme bu ihe ziri ezi.

Oji Gbara Ibe Isii

Oji gbara ibe isii bu obere emume n'Okoko n'ebe oji gbara ibe asaa di. Oji gbara ibe isii na-abu ihe onu nyere onye chere ya na ndi no ebe e chere ya. O bu nke a mere na mgbe obula a huru oji gbara ibe isii a na-eweta ihe ozo wee gosi obiuto onye chere oji ahụ. Ihe ndi a na-eweta iji gosi obiuto mere ike buru ego, oji, ma o bu ihe ozo a ga-eji nwee anuri n'ihina oji o chere gbara ibe isii. A na-eme etu a ma o buru na onye chere oji ahụ enweghi okuku. Udechukwu (2010:29) si na oji gbara ibe isii ma o bu asaa putara uba na omumu, mere na a ga-ekechi ya n'ihina a ga-eji emume wee waa ya. Echiche di etu a, gosiri na o bu ihe onye chere oji ahụ nwere ka o ga-eji gosi obiuto ya n'emume oji gbara ibe isii. Ndi Oko na-akwanyere oji ugwu n'ebe o di ukwu. O bu nke a mere na o bu aka abuo ka onye chere oji gbara ibe isii ji ewere ya. Omume di etu a si na nkwenye na o bu aka abuo ka mmadu ga-eji nara ngozi Chineke zitere ya. O buru nwoke luru nwanyi, o were aka abuo were ibe oji abuo n'ime oji ahụ gbara ibe isii. O ga-enye nwunye ya ibe oji nke o ji n'akaekpe. Oge ufodu o bu nwunye onye chere oji ahụ ka a na-akpo, o bia were aka abuo were ibe oji abuo n'ime oji ahụ gbara ibe isii, o nye di ya nke o ji n'aka nri.

Oji Gbara Ibe Asaa

Emume oji gbara ibe asaa bu nnukwu emume a na-emere oji n'Okoko. Emume a a na-emere oji gbara ibe asaa, gbadoro ukwu na nkwenye ndi igbo na oji gbara ibe asaa kachasi o ji e ji ejekwuru ndi mmuo. Idigo (2002:14) ziputara nke a, oge o kwuru na oji gbara ibe asaa bu oji ndi mmuo na mmadu ji emekorita. O bu nkwenye na echiche di etu a, mere o ji buru iwu n'Okoko na onye chere oji gbara ibe asaa aghaghi iji okuko wee mee emume ya. Okuko a na-egbu iji gosi obiuto na oji o chere gbara ibe asaa, bu nke e ji eme emume nnabata mmuo oma batara n'ulo onye chere oji ahụ. Ihe echiche a ziputara, bu na o nwere mmuo oma batara n'ulo nwoke chere oji ahụ nke ibe asaa oji ahụ na-egosi putara ohanaeze. N'otu aka ahụ, Udechukwu (2010:29) si na oji gbara ibe asaa putara uba na omumu, nke a mere na a ga-ekechi ya maka na a ga-eji emume wee waa ya. A ga-eji okuko wee mee emume oji ahụ, n'ihina o bu obara ka mmuo na-eri. Onye chere oji gbara ibe asaa na-eweta okuko maka emume ya, ndi mmadu na-enyekwa aka n'otu uzoma maobu nke ozo iji mee ka emume ahụ gaa nke oma. Ha na-eme nke a iji gosi etu obi ha di banyere ihe oma mere n'ulo onye ha.

O bukwa aka abuo ka e ji ewere oji gbara ibe asaa n'Okoko, di ka ha na-eme n' oji gbara ibe isii. N'ihina ya, o bu nwoke maobu nwunye ya ga-ewere aka abuo were ibe oji abuo n'ime oji ahụ gbara ibe asaa, o buru nwoke o nye nwunye ya nke o ji n'akaekpe, ebe nwanyi ga-enye di ya nke o ji n'aka nri. Emume oji gbara ibe asaa bu nnukwu emume n'Okoko, n'ihina o bu okuko na-abu obere anu e ji eme emume ahụ. Ndi mmadu na-egosi obiuto n'ebe emume oji gbara ibe asaa di, site n'onnyine di iche iche ha na-enye, ma onye chere oji ahụ na onye gburu anu e ji eme emume ahụ. Oriri, na onunu ya na-ebu ibu nke na o na-emetuta onye obula no ebe a na-eme ya.

Okwu Ufodu Putara Ihe n'Emume Oji

E nwere ufodu okwu puru iche na-abata n'emume a na-emere oji Igbo. Na mpaghara edemede a, a ga-eleba anya n'okwu ahụ putara ihe n'emume oji n'ala Igbo. Okwu ufodu putara ihe n'emume oji n'ala Igbo ndi a ga-eleba anya n'edemede a gunyere: "Onye wetara oji wetara ndu", "Chineke taa oji n'otu ma anyi taa n'ibe", "Oku okenye gunyere nwata n'aka agaghi eregbu ya", "Oji na-aso okwu", "Oji Igbo anaghi anu asusu ndi mba ozo", "Ihiwe oji isi", "Oji eze di eze n'aka", "Oji ruo ulo o kwuo onye chere ya", "Oji abughi nri ma onye e kenyeghi ya na-ekpe mkpe", na "Oji ezughi ndi mmadu bu na mbo adighi n'isiaka".

Onye Wetara Oji Wetara Ndu

Oji abughị ndụ ma na e jide oji n'aka a riowa ndụ n'aka lke kere mmadu. Okwu a, bu otu n'ime okwu ufodu putara ihe n'emume oji ndi Igbo. Idigo (2002:33) ziputara echiche a mgbe o kwuru na onye Igbo obula na-ario Chukwu ka o bie ogologo ndu, n'ih na onwu erughi eru bu aru. N'echiche di etu a, ka Anedo (2009:215) ji kwuo na 'ekpere ogologo ndu onye Igbo na-ekpe, bu ka o wee hu umu ya. N'otu aka ah, Udechukwu (2010:25) si na oji bu ndu, n'ih na onye wetara ya wetara ndu, maka na a na-ata ya na-atugh i egwu, ma were ya na-ariota ihe oma na ogologo ndu. O bu onodu di elu ndi Igbo dewere oji, mere na o bu ya bu mkpuru osisi onye Igbo na Chineke ji enwe mmekorita. O bu ndu bu isi ekpere onye Igbo ji oji n'aka na-ekpe. Okwu onye Igbo banyere ndu putara ihe n'ilu ha na-atu si, "Ndu bu isi, n'ih na a ghara ndu kpaa aku, onye iro erie ya".

Chineke Ita Oji n'Otu Ma Anyi Taa n'Ibe

Okwu a putara ihe n'okwu a na-ekwu n'emume oji n'ala Igbo. Echiche di etu a, si na ugwu na nsopuru mmadu na-akwanyere ihe o kwenyere na o bu ya kere ya. O dibeghi onye huru Chukwu anya, ma ya foduzie nke ima ma o na-ata oji. Okwu a bu Chineke ita n'otu, si n'echiche na nkwenye na o bu oji ka mmadu na Chineke ji enwe mmeko ma na-erikokwa. N'otu aka ah, o bu kwa okwu na-eziputa adighi ike nke mmadu. N'onodu a ka mmadu ji agwa ihe kere ya na ikike o ji awa oji ata di ya n'aka.

Oku Okenye Gunyere Nwata n'Aka Agaghi Eregbu Ya

Okwu a bu otu n'ime okwu okpu a na-ekwu emume oji ndi Igbo. Okwu a na-eziputa uzọ echiche abuo. Nke mbu putara ihe na mmekorita mmadu na Chineke. N'ebe a, okenye ma o bu onye eze na-ago oji, si n'okwu a enye Chineke ugwu na nsopuru di ka nwata na-enye okenye. O bu nke a mere na onye na-ago oji ga-akpoku Chineke ma rio ya ka o nonyere ya n'igo oji ah. Maka na onye ya na nna ya so aga n'uzo anaghi atu ujo. Okodo (2003:176) si na e ji oji ehunyere Chineke ekpere nke na oge obula a chorọ ikpe ekpere e were ya. N'aka nke ozo, okwu a putara ihe n'ebe okenye nyere nwata oghere maobu ikike igo oji n'ih otu ihe maobu ibe ya. A na-ahukari onodu a na mmekorita mmadu na ibe ya. Kama na udi onodu a abugh ihe a na-ah uge obula n'ogbakọ ndi Igbo, nke ozo bu na ufodu mmadu anaghi ekwe ewere oghere di etu a ma e nye ha. O bu nke a mere na onye e nyere ikike di etu a, aghaghi ikoro ohanaze na o bugh i n'ike aka ya ka o ji awa oji ah. O bu n'onodu di etu a, ka e ji ekwu na oku okenye gunyere ya bu nwata n'aka agaghi eregbu ya. Onye kwuru okwu a si na ya na-akwanyere okenye nyere ya ikike ah ugwu na nsopuru diri ya.

Oji na-Aso Okwu

Okwu a bu na oji na-aso okwu, aputaghi na a gaghi ekwu okwu n'ebe e chere oji, kama na o bu otu uzo ndi Igbo si akwanyere oji ugwu. lke nke a putara na ndu ndi Igbo, bu na a gaghi ahapu emume oji kwuwe ihe ozo. Oge obula oji putara n'ogbakọ ndi Igbo, a na-eme ka okwu niile dajuo ka e wee malite emume ya. lke nke a ji di oke mkpa bu na okwu maobu ekpere e ji oji ekpe metutara onye Igbo obula. Maka na o bu n'ekpere oji ka mmadu, na Chineke, ndiichie na mmuo di iche iche no n'ala Igbo si enwe mmekorita.

Oji Igbo Anaghi Anu Asusu Ndi Mba Ozo

Echiche a bu na oji Igbo anaghi anu asusu ndi mba ozo, gbanwere mgborogwu na nkwenye ndi Igbo na oji abugh i naani maka ndi no ndu. Kama na o metutara ndi a naghi ah anya. lke a naghi ah anya di ka Chineke, ala, ndiichie na mmuo di iche iche ndi Igbo na-akpoku ma ha na-ago oji. Ha kwenyere na ndi a nuru ma suo asusu Igbo ugbua ma na oge ha no ndu kwesiri isonye n'emume oji. O bu nke a mere na isuwa asusu mba ozo n'emume oji, bu uzo ikewapu onwe ha n'ebe ndi ah o bu ha hafere omenala na emume oji n'aka ha no. Nke a ga-eme ka

ha ghara isonye n'emume oji ahụ. O bu echiche di etu a, mere na mgbe obula anyi were onye ma o bu ndi obia anaghi aghota asusu Igbo, a na-eme ka ha mata na oji anaghi anu asusu ozo na-abughi Igbo. Orji (1999) di ka Okodo (2003:176) ziputara na tutu ndi ochia abia na ndi Igbo were oji ka oke ihe nke ha na-akwanyere ugwu na nsopuru o dighi mkpuru osisi ozo ha na-akwanyere ya. O bu n'echiche di etu a, mere na asusu e ji ago oji n'ala Igbo taa bu Igbo. Etu a ka asusu Igbo na emume oji si buru imi na onu.

Ihiwe Oji Isi

Ndi be anyi na-ekwu okwu na-asị mawa oji akwa na oji gba oto. N'otu aka ahụ ha na-ekwu si hiwe oji isi na o na-atu isi kporo kporo n'okwa oji. Okwu ndi a na-eziputa echiche na e ji ego eche oji, n'uzo bula e si wee kwuo ya. Ihiwe oji isi bu okwu putara ihe n'emume oji n'Omabala na obodo ndi gbara ya gburugburu. Idigo (2002:47) si na e ji ego eche oji n'otutu ebe. Omume di etu a bu nke e ji mara ndi ochichi ime obodo Omabala n'Anambara Steeti na obodo ha na ya bidewere. Iji ego hiwe oji isi abughi ihe ohuru n'Omabala. O bu uzo e si akwanyere onye ma o bu ndi echichi ugwu. A na-etinye ego mgbe a na-echere onye echichi oji, iji wee kwanyere ya ugwu maka echichi o chiri. N'otu aka ahụ, mgbe mmadu tinyere onye obia ya ego oji, bu uzo e si egosiputa mgbakwasa ukwu ekpere e kpere maka akunauba e ji oji wee riu n'aka Chineke. O bu n'ih i echiche di etu a ka Idigo (2002:47) ji kwuo na o bu onye echichi ma o bu ndi echichi no n'ebe e mere ego oji ga-eke ya. Echiche a na-akowa na ego oji abughi nke onye obula.

Oji Eze Di Eze n'Aka

Oji eze di eze n'aka aputaghi na eze ga-anoriri n'ebe obula a na-eme emume oji e kwuru okwu a. O di uzo ihe abuo okwu a na-eziputa mgbe obula e kwuru ya. Nke mbu bu oge mmadu nwere onye obia, ma buru onye o toro ato. O cheere ya oji, onye obia ahụ na-eburu oji ahụ e chere ya bunye di nwe ulo n'aka ka o goo, ma gwa ya na "oji eze di eze n'aka". Okodo (2003:178) kowara nke a, na ndi obia na-agwa dinweulo ka o goo oji n'ih i na oji eze di eze n'aka. N'onodu di etu a, dinweulo ahụ na-anochi anya eze, n' ih i na o bu ya ka o diri igu oji n'ogbako ohaobodo maka na oji oha di eze n'aka.

N'aka nke ozo, mmadu nwee onye obia n'isi ututu mgbe dinweulo awabeghi oji ututu ya. O bu dinweulo ga-awa oji ahụ, n'ih i nke a ndi obia ahụ na-agwa onye nwe ulo ka o waa oji ututu n'agbanyeghi ma okenye o no n'ebe ahụ ma o noghi ya. N'uzo di etu a, a na-agwa di nwe ulo na "oji eze di eze n'aka". N'echiche di etu a ka Okodo (2003:178) ji kwuo na o bu onye nwe ulo na-awa oji ututu, maka na onye Igbo na-ekwu na, "A nagh i agha mmadu ekpu ngwuru ya". Ilu ozo dabara n'otu echiche a, bu na, "Mmadu anaghi abu nwata n'anu o gburu". O bu nke a, mere na a na-agwa onye nwe ulo na oji eze di eze n'aka mgbe obula ndi mmadu nonyere ya n'ih iwa oji ututu.

Oji Ruo Ulo O Kwuo Onye Chere Ya

Oji anaghi ekwu okwu mana e ji oji ako akuko ije. Okwu a bu na oji ruo ulo o kwuo onye chere ya, putara ihe n'emume oji n'ala Igbo. Na mpaghara Omabala, a na-echere onye obia si ebe di anya bia oji abuo. Ha waa otu, onye obia ahụ ewere nke ozo laa wee koo akuko ije ya. Udechukwu (2010:31) ziputara nke a, mgbe o si na oji were akuko o na-ako. Ndi Igbo were mmasi na mmekorita ha na mmadu ibe ha, ma buru ndi na-ebu odimma nwanne ha n'obi. Nke a mere na ha na-agwa ndi ulo ha na ndi agbataobi ha mgbe obula ha na-eje obodo ozo. O bu nke a mere na onye mere njem aghaghi iku akuko ije ma o lota. Oji bu otu n'ime ihe onye gara njem wee lota ji akuko ije. O bu n'uzo di etu a, ka "oji ruo ulo o kwuo onye chere ya putara ihe.

Oji Abughi Nri Ma Onye E Kenyeghi Ya Na-Ekpe Ikpe

Okwu a bu na onye e kenyeghi oji na-ekpe ikpe, n'agbanyeghi na oji abughi nri si na nleghara anya otutu mmadu n'ebe ichere onye obia oji di. N'ih na oji bu ihe izizi onye Igbo kwesiri inye onye obia ya. Maka na o buru na e nyeghi onye obia oji, ihe soro ya mere ya na o ghaghi ikoro ndi mmadu na e nyeghi ya oji. Udechukwu (2010:27) ziputara echiche a nke oma, n'ilu a bu na "mmuo na-eri ebule, oji bu mbu". O gara n'ihu kowaa na onye obia e nyeghi oji aghaghi ikpe mkpe ya n'oge ozo o ga-abia, na e nyeghi ya oji n'oge gara aga. O bu n'otu echiche a ka o ji kwuo na oji kariri nri, maka na o bu mkpuru osisi juputara n'ihe omimi nke na onye e nyeghi ya anaghi ele anya sere.

N'otu echiche a ka Okodo (2003:177) ji kwuo na o buru otu ibe oji ka mmadu tara, o na-eme ka aguu ya beleta. N'otu aka ahu, Okodo (2003:177) di ka o di na Chukwukelu (2001) si na e ji oji ezu ike. E ji ya ataghari onu, n'ih na ewu na-ata uza anaghi anwu. O bu echiche di etu a, mere na ndi mmadu anaghi acho ka oke oji nke ha gafee ha, ma di njikere mkpe ikpe ya ma o buru na a kpachara anya kehie ha oji.

Oji Ezughi Ndi Mmadu Bu Na Mbo Adighi n'Isiaka

Mmekorita mmadu na ibe ya putara ihe na ndu ndi Igbo n'emume igo oji, ike na ihara oji. Nke na o dighi onye ga-achọ ka e keghie ya oji mgbe obula a wara oji. Ndi Igbo anaghi ata oji n'ih na oji na-eju afọ ka nri, kama na o bu ezi uzo mmadu na ibe ya si enwe mmekorita ma na-erikoritakwa. N'echiche di etu a, Udechukwu (2010:26) kowara na oji na-egosi ihunanya na nkwenye ndi Igbo. O bu ihunanya ahụ a e si n'emume oji eziputa n'ala Igbo, mere na o dighi onye ga-achọ ka oke oji ya fuo. Nke a mere na e nwere ike ikwu na onodu oji na emume ya no n'ala Igbo, site n'ijiko umu Igbo onu mgbe obula a na-eme emume ya, bu etu emume oriri ahu na obara Jeso Kristi si wee jikoo ndi otu Kristi onu. Nke a mere na o bu mbo adighi n'isiaka ga-eme na oji ezughi ndi no n'ebe a wara ya. Maka na emume oji n'ala Igbo gbadoro ukwu n'ihunanya, nke sitere n'ezi mmekorita mmadu na ibe ya.

Elo Odee

Oji na emume ya bu omenala gazuru Igbo niile, ma na emume a na-emere ya di iche iche na mpaghara di iche iche n'ala Igbo. O bu nke a ka o ji di mkpa nke ukwu na umuakwukwo na ndi na-eme nchocha n'asusu na omenala Igbo, bagidere nchocha n'ihe banyere etu obodo di iche iche si eme emume oji, o kachasi n'ebe o metutara oji na ibe ole o gbara. Nke a ga-enye aka mee ka agugu oji n'ala Igbo zuo oke ma putawanye ihe.

Mmechi

A na-eweta edemede nchoputa a isiokwu ya bu 'Inakamma n' Emume Oji n'Okoko' gbasara oji nke gbara ibe isii ma o bu asaa na okwu ufodu putara ihe n'emume oji n'isi njedebe. N'ih na ihe obula were mbido, ga-eweriri njedebe. Oji bu otu n'ime omenala Igbo kwesiri nchekwaba n'uzo puru ihe. Inakamma bu otu n'ime emume putara ihe n'emume oji n'Okoko, nke o bu n'oji gbara ibe isii na asaa ka a na-anọ eziputa ya.

Edensibia

Andedo, O.A.A (2009). "Oji: Mkpuru Ndu," In Oguejiofor. O. (Ed) *Unizik Journal of Arts and Humanities*. Awka; Valid Publishing Company.

Ekwealor, C.C. (2010). *Omenala na Ewumewu Igbo*. Onitsha: Africana First.

Idigo, A.C (2002); *Oji: The CornerStone of Igbo Traditional Ceremonies*. Enugu: Snaap Press.

Idigo, F.C. (2010) *The Royal Dynasties of Aguleri*. Enugu: Niky Printing and Publishing.

Ogbalu, F.C. (n.d) *Igbo Institutions and Customs*. Onitsha: University Publishing.

Okodo, A.I. (2003). "Kolanut: The Igbo Multidimensional Symbolism." *Ogirisi: A New Journal of African Studies*. Amawbia: Lumos Press.

Orji, M.O. (1999). *The History and Culture of the Igbo People*. Onitsha: Jet Publishers.

Ubesie, T.U. (1987). *Odinala Ndi Igbo*, Ibadan: University Press.

Udechukwu, G.I. (2010). "Oji: A Societal Bond from Cradle to Grave". *Unizik Journal of Arts and Humanities*. Awka: Valid Publishing.

Ndi a Gbara Ajuju Onu

Ekweocha, L. (2007) O bu onye Oko gbara afọ iri ise na otu. Oji oru ugbo mere aka oru. Okwu onu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya n'Oko 24/07/2007

Nneke, N. Udealor, E. (2013). O bu onye Mmịata Anam gbara afọ iri isii na ise. Oji oru ugbo mere aka oru. Okwuonu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya na Mmịata Anam 01/08/2007

Nwakonuche, E. (2007). O bu onye Mmịata Anam gbara afọ iri asato na asaa ji oru ugbo mere akaoru. Okwuonu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya na Mmịata Anam 05/08/2007)

Okonkwo, F.N. (2007). O bu onye Mmịata Anam gbara afọ iri asato na asaa ji oru ugbo mere akaoru. Okwuonu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya na Mmịata Anam 30/06/2007)

Oputa, K.A. (2007). O bu onye Oko gbara afọ iri asaa na ato ma buru onye lara ezumike oru. Okwuonu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya n'Oko 18/07/2007)

Udealo, I. E. (2007). O bu onye Umuoba Anam gbara afọ iri asaa na asato ji dibia mere aka oru. Okwuonu ya banyere oji Igbo n'ebe obibi ya n'Aguleri na 24/05/2007.